

The Aesthetics of the Satiric Language in “Tanz Al-Tafasil” by Fereydoun Tavallali with an Emphasis on Saadi’s “Golestan”

Qolamreza Salimi

PhD Student of Persian Language and Literature, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran. E-mail: qolamreza.salimi@gmail.com

Zahra Rafie*

Corresponding Author, Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran. E-mail: z.rafeie43@gmail.com

Alireza Byaban Navard Sarvestani

Assistant Professor, Political Science Department, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran. E-mail: bhya1979@gmail.com

Print ISSN:

2251-7138

Online ISSN:

2476-6186

Article Type:

Research Article

Article history:

Received September 08, 2021

Received in revised form November 09, 2021

Accepted February 19, 2022

Published Online October 06, 2024

Keywords:

Satirical Language, Aesthetics, Tavallali's Al-Tafasil, Saadi's Golestan

ABSTRACT

Al-Tafaseel is a renowned piece of modern satire that effectively communicates critical-political ideas to its audience by employing contrasts. This book possesses enduring allure and charm, in contrast to other works in its genre that typically have defined periods of relevance. The beauty of this work is mostly attributed to its language. Al-Tafasil's language is widely regarded by critics as being heavily influenced by the language used in Saadi's Golestan. According to the perspective of new criticism, the aesthetics of the Saadi's language are formed by the harmonious blend of both the exterior and internal qualities of the language. Now, the question is: What advantages did Tavallali employ to effectively communicate the politically critical ideas on the aesthetic appeal of Saadi's language, which continues to be captivating due to its humor? To get the correct response, it is necessary to first understand key theoretical principles, such as the external and interior aesthetics of language. Next, the aesthetic aspects of Saadi's Golestan were examined in two distinct domains: external and interior. Subsequently, a descriptive-analytical investigation was conducted to explore the aesthetic qualities of the Al-Tafasil in these same domains, drawing comparisons to Golestan. The research findings indicate that Tavallali lacked comprehension of the intrinsic elegance of the Saadi language when crafting Al-Tafasil, which consequently hindered his utilization of its distinctive characteristics. However, he demonstrated a strong grasp of the outward charm of the Golestan language and effectively incorporated it into the development of the aesthetic qualities of the Al-Tafasil language. Consequently, the focus of describing things has shifted greatly towards the outward attractiveness of language. The most prominent examples of this aesthetic approach may be observed in language games, the incorporation of expressive aspects, and the introduction of novel verbal and semantic techniques.

Cite this Article: Salimi, Q., Rafie, Z., & Byaban Navard Sarvestani, A. (2024). The Aesthetics of the Satiric Language in “Tanz Al-Tafasil” by Fereydoun Tavallali with an Emphasis on Saadi’s “Golestan”. *Literary Text Research*, 28(101), 267-294.
<https://doi.org/10.22054/LTR.2022.63383.3443>

© 2016 by Allameh Tabataba'i University Press

Publisher: Allameh Tabataba'i University Press

Homepage: <https://ltr.atu.ac.ir/>

DOI: <https://doi.org/10.22054/LTR.2022.63383.3443>

ATU
PRESS

1. Introduction

Satirical writing is a highly effective method for illustrating the diversity of society. Language is initially introduced to the public in the realm of comics. When comedy is used effectively, it captivates the audience's attention and stimulates their interest in the subject matter. However, if humor is not employed skillfully, readers will quickly lose interest and abandon the piece. Saadi's *Golestan* is regarded as one of the most innovative literary works in the Persian language, notable for its significant features. He demonstrated the persuasive and expressive capabilities of language through his enjoyable satires and inspired other satirists to emulate his approach. Fereydoun Tavallali is a highly accomplished individual who gained recognition from contemporary scholars for his creation of the book *Al-Tafasil*, which employs contrasts as a central theme. Based on the previous explanations, it can be concluded that the primary focus of this research is the aesthetic aspects of the descriptive language, specifically in relation to Saadi's *Golestan*. Thanks to the influence of Saadi's *Golestan*, Tavallali was able to utilize the language of explanation to effectively communicate critical, political, and social issues to his audience in a communicative and persuasive manner.

2. Literature Review

An enduring accomplishment of the constitutional age is the presence of enduring humor in literature. One notable example is the book *Al-Tafasil* by Fereydoun Tavallali (1331), which has garnered the attention of esteemed individuals due to its distinctive style and language. Malakshaara Bahar, the unequivocal authority in Iran's poetry and culture during this period, lauded Fereydoun's wit and the refinement of his aesthetic. (Shafiikadkani, 2013) Shafiikadkani believes that Tavallali possesses a strong foundation in the realm of humor. (Ibid.: 504) In his work *Naqeedah* and *Naqeedah Pardazari*, Akhwanthalth (1376) asserts that "Al-Tafasil is characterized by a highly imaginative and artistic writing style." The year 1376 marked the establishment of the Third Brotherhood. In his work "History of Humor in Persian Literature," Hasan Javadi (1384) includes Tavallali as one of the satirists who emerged after the constitutional period. Mousavi Garmaroudi (1380) describes *al-Tafasil* as a valuable literary work. In his work "Ali Baba Chahi," published in 1380, Bang Delaviz highlights the artistic allusions and asserts that the comedy in *Al-Tafasil* is more invigorating compared to that in *Karavan*. In "Fereydoun Tavallali and his Works," Abdul Ali Dastghaib (1367) demonstrates a greater inclination towards analyzing the social and political intricacies. (Dastghib, 1367) Mehdi Parham and Mohammad Reza Tabrizi (1370) additionally discuss the societal and political influence of *Al-Tafasil* satires in Tavallali's dedicated publication. In his paper "Al-Tafasil Deficiency of *Golestan*," Omid Gargari (1388) has analyzed the fundamental aspects of *Al-Tafasil* in relation to Saadi's *Golestan*.

An analysis of the study backdrop reveals that the majority of existing literature on Al-Tafasil has focused on its content and comparisons while neglecting the significance of language as a key aspect of beauty and literature. The author of this article sought to extract the aesthetic elements of descriptive language by closely examining the beauty of Golestan Saadi's sarcastic language, with the aim of uncovering the secret behind its perfection, as described by Shafikadkani.

3. Methodology

This article provides a descriptive-analytical study of the beauties found in the Al-Tafasil, specifically focusing on the inner and outer beauty of the language. The comparison is made with Golestan. We analyze each of the resulting components using the imperfect inductive technique, providing examples from the Golestan and al-Tafasil.

4. Conclusion

This essay examines Al-Tafasil's linguistic aesthetics in two distinct categories: exterior and internal language, with a focus on Saadi's Golestan. The purpose of the research is to get the following results:

One aspect of language's intrinsic elegance is its conciseness inside the language. We evaluated two anecdotes from each, using an equal number of words from Golestan, to assess the conciseness of al-Tafasil in comparison to Golestan. Upon analyzing the anecdotes, it becomes evident that Saadi's sentences are of lesser length compared to Tavallali's words. Golestan's brevity mostly consist of palace brevity; however, their specific usage has not been specified. Qasr in Golestan is characterized by its shortness, with most of the omissions in the sentence structure being in the form of spiritual analogy. However, when it comes to the details, the omissions are primarily in the form of verbal analogies. The use of letters, particularly the letter Vav, contributed to the brevity of Golestan's sentences. In Golestan, the term "vevet" is frequently employed, resulting in the creation of artistically concise lines that possess a notable level of eloquence. However, the use of the letter "waw" as an inflection in the sentence structure causes the sentences to elongate in terms of their details.

The use of syntactic equilibrium and the fusion of internal and external linguistic elegance through the application of balances in Golestan prose is another rhetorical element in the realm of internal language. However, this characteristic is exceedingly uncommon, and whenever it does manifest, it is a linguistic deception and a testament to the author's artistic prowess. As a result, Tavallali lacks a proper understanding of the profound elegance of the Saadi's language in Golestan. Consequently, he frequently distorts Saadi's beautiful syntactic harmonies into saj'.

B. Outer Language: The analysis of the Golestan language and Al-Tafasil reveals that Tavallali placed a greater emphasis on the Saadi's language in order to enhance

its aesthetic appeal. Thus, the frequency of creative features and the manifestation of al-Tafasil and Golestan are frequently in proximity to one another. Tavallali used irony only in the superficial aspects of language, while Saadi skillfully emphasized and embellished Golestan by employing both external and internal allusions at the same time. Simile is an additional component that enhances the linguistic beauty of Golestan and Al-Tafasil. Al-Tafasil similes mostly consist of sensory and intricate comparisons, which tend to lengthen the sentences. Conversely, Golestan similes often serve as supplementary comparisons, aiding in the condensing of sentences. The utilization of the plural form has further emphasized the origin of descriptive language. This feature enhances the number of inflections in the sentence and elongates the length of intricate phrases. Saadi used conjunctions and the word "va" instead of plurals and inflectional letters, resulting in concise sentences and a more melodious writing style. Al-Tafasil primarily concentrated on the language of Saadi's Golestan. The linguistic excellence of this book contributes to its enduring popularity, making it a successful work.

زیبایی‌شناسی زبان طنز التفصیل تولگی با تأکید بر گلستان سعدی

غلامرضا سلیمی

رایانامه: qolamreza.salimi@gmail.com

زهرا رفیعی *

رایانامه: z.rafeie43@gmail.com

علیرضا بیابان نورد سروسناری

استادیار، گروه علوم سیاسی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران. رایانامه:

bhya1979@gmail.com

چکیده

التفصیل یکی از معروف‌ترین آثار طنز معاصر است که از طریق نقیضه‌پردازی، مفاهیم انتقادی-سیاسی را به مخاطبان خود منتقل می‌کند. این کتاب برخلاف آثار دیگر این حوزه که معمولاً تاریخ مصرف مشخصی دارند، هنوز جذاب و شیرین است. به نظر می‌رسد بخش عمده‌ای از زیبایی‌های این اثر به زبان آن مربوط است. به باور اغلب منتقدین، زبان التفصیل به شدت تحت تأثیر زبان گلستان سعدی است. از منظر نقد جدید، جمال‌شناسی زبان سعدی در تلفیق دلنشین زیبایی‌های برونه و درونۀ زبان ایجاد شده است. حال، پرسش این است: تولگی در انتقال مفاهیم سیاسی-انتقادی از زیبایی‌های زبان سعدی چه بهره‌ای برده که طنزش هنوز جذاب است؟ برای رسیدن به پاسخ مناسب، ابتدا مبانی نظری مهمی چون زیبایی‌شناسی برونه و درونۀ زبان تبیین شده، سپس زیبایی‌شناسی گلستان سعدی در دو حوزه برونه و درونۀ زبان شناسایی شده و در ادامه زیبایی‌های کتاب التفصیل در این دو حوزه به روش توصیفی-تحلیلی مورد مطالعه تطبیقی با گلستان قرار گرفته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که تولگی در خلق التفصیل زیبایی‌های درونۀ زبان سعدی را چندان درک نکرده است و به همین دلیل نتوانسته از ویژگی‌های آن بهره ببرد، اما زیبایی‌های برونۀ زبان گلستان را به خوبی دریافت و از آن در خلق زیبایی‌های التفصیل استفاده کرده است. بنابراین، زیبایی-شناسی التفصیل به شکل معناداری به سوی زیبایی‌های برونۀ زبان گرایش پیدا کرده که مهم‌ترین نمودهای این نوع زیبایی‌شناسی در بازی‌های زبانی، کاربرد عناصر علم بیان، بدیع لفظی و معنایی به چشم می‌خورد.

شاپا چاپی:

۷۱۳۸-۲۲۵۱

شاپا الکترونیکی:

۶۱۸۶-۲۴۷۶

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخچه مقاله

تاریخ دریافت:

۱۴۰۰/۰۶/۱۷

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۰/۰۸/۱۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۰/۱۱/۳۰

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۰۷/۱۵

کلیدواژه‌ها:

زبان طنز،

زیبایی‌شناسی،

التفصیل تولگی،

گلستان سعدی

استاد به این مقاله: سلیمی، غلامرضا، رفیعی، زهرا و بیابان نورد سروسناری، علیرضا. (۱۴۰۳). زیبایی‌شناسی زبان طنز التفصیل تولگی با تأکید بر

گلستان سعدی. متن پژوهی ادبی، ۲۸(۱۰۱)، ۲۶۷-۲۹۴. <https://doi.org/10.22054/LTR.2022.63383.3443>

© ۲۰۱۶ دانشگاه علامه طباطبائی

ناشر: دانشگاه علامه طباطبائی

آدرس سایت: <https://ltr.atu.ac.ir>

جهان نظام احسن است و بر مدار تعادل می‌چرخد. انسان‌های بزرگی برای حفظ این تعادل تلاش کرده‌اند. در این میان، گروهی نیز با ذات اهریمنی خویش سعی کرده‌اند تا این تعادل را به هم بزنند. هنرمندان بیشتر از دیگران متوجه این آشفتگی شده و به طرق مختلف سعی کرده‌اند تا دیگران را نیز آگاه کنند. یکی از روش‌های اثرگذار هنرمندان برای نشان دادن این پریشانی‌ها، طنزنویسی است. طنز فاخر، طنزی است که ابتدا مخاطب را به خنده وامی‌دارد، بعد وی را عمیقاً به فکر فرو می‌برد، سپس با پی بردن به مقصود نویسنده، قلبش به درد می‌آید. اولین مواجهه مخاطب در چنین اثری، مواجهه با زبان است. اگر زبان جذاب باشد، ذهن مخاطب را درگیر موضوع طنز می‌کند، و گرنه خواننده در همان آغاز، مطلب را رها می‌کند. از این رو، «زبان، هستی ادبیات و همه دنیای آن است» (بارت، ۱۳۹۲: ۱۶۹).

خلاقانه‌ترین آثار زبان فارسی وقتی به تکامل رسیده که طنز و زبان ملازم هم، کژی‌های نظام احسن را به بهترین شکل به تصویر کشیده است. «طنز خنده‌ناکی در شیوه بیان است نه در مسائلی که بیان می‌شود» (شریعتی، ۱۳۸۲: ۳۰). در این راه سعدی موفق‌تر از همه است. وی با طنزهای دلنشین، قدرت ابلاغی - بلاغی زبان را به رخ کشیده و آن‌ها را ترغیب به نظیره‌نویسی کرده است. از گذشتگان ادب فارسی جامی، عبید زاکانی و... دست به این کار زده و نامشان را از طریق گلستان سعدی جاودانه کرده‌اند. از متأخرین نیز افرادی چون قاتنی، حکیم قاسمی کرمانی، میرزا ابراهیم خان تفرشی و فریدون تولگی از طریق نقیضه‌پردازی دست به خلق اثر زده‌اند. در میان آن‌ها تولگی با کتاب *التفصیل* بیشتر از همه، نظر پژوهشگران را به خود جلب کرده است. از این رو، مطالعه زبان *التفصیل* به عنوان یک اثر هنری ضروری به نظر می‌رسد.

۱. بیان مسأله

با توجه به توضیحات بالا مشخص می‌شود که مسئله اصلی این پژوهش، زیبایی‌شناسی زبان *التفصیل* با تأکید بر زیبایی‌شناسی گلستان سعدی است. آیا تولگی تحت تأثیر گلستان سعدی توانسته به زبان *التفصیل* نقش ابلاغی - بلاغی ببخشد و از طریق آن مفاهیم انتقادی، سیاسی و اجتماعی را به مخاطبان خود منتقل کند؟ بنا به نظر بزرگانی چون بهار، شفیعی کدکنی، اخوان و... کتاب *التفصیل* یکی از برجسته‌ترین آثار حوزه طنز فارسی است که هنوز برای مخاطبان شناخته شده نیست. با توجه به این نوع اظهارنظرها، احتمال می‌رود که در آینده‌ای نزدیک، این

اثر الگویی برای خلق آثار طنز قرار گیرد. از آنجایی که تحقیقات پیش از این، اغلب به ویژگی محتوایی و نقیضه‌پردازی التفصیل پرداخته و به ابعاد دیگر این اثر به ویژه زبان آن چندان توجه نکرده‌اند، انجام این پژوهش ضروری به نظر می‌رسد تا بخش مهمی از مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی آن که مربوط به زبان است، کشف شود.

۲. پیشینه پژوهش

یکی از دستاوردهای ادبی دوران مشروطه، طنزهای ماندگار است. یکی از آن‌ها کتاب التفصیل فریدون توکلی (۱۳۳۱) است که با سبک و زبان خاص، نظر بزرگان را به خود جلب کرده است. «استاد ملک الشعراء بهار که در این سال‌ها صدرنشین بلامنازع شعر و فرهنگ ایران بود، ضمن نامه‌ای طنز فریدون و ظرافت ذوق او را ستود» (شفیعی کدکنی، ۱۳۹۱: ۵۰۴). شفیع کدکنی بر این باور است که توکلی در حوزه طنز پایگاه والایی دارد. «اگر روزی موانع سیاسی موجود رفع شود و تاریخ طنز به درستی بررسی شود و چهره‌های برجسته و سرآمد آن معرفی شوند، صاحب التفصیل از جمله صدرنشینان این محفل است» (همان: ۵۰۴). از آنجایی که وی به زبان و رستاخیز کلمات در خلق ادبیات توجه ویژه‌ای دارد، می‌توان حدس زد که بخش مهمی از زیبایی‌های التفصیل به زبان آن مربوط می‌شود که تاکنون چندان مورد توجه پژوهشگران قرار نگرفته است. اخوان ثالث (۱۳۷۶) در «نقیضه و نقیضه‌پردازی» بر این باور است که «تفصیل از نظر ادبی بسیار خلاقانه نوشته شده است» (اخوان ثالث، ۱۳۷۶: ۲۹). این اظهار نظر نشان می‌دهد که زبان التفصیل زبان فاخری است. یکی از دلایلی که نوشتن این مقاله را توجیه می‌کند، نظر اخوان ثالث است. وی بر این عقیده است که التفصیل آن چنان که باید نزد عامه اهل ادب شناخته و معروف نیست و قدر آن نزد عموم جامعه، مجهول است.

جواد (۱۳۸۴) در «تاریخ طنز در ادبیات فارسی» توکلی را در شمار طنزپردازان پس از مشروطیت قرار می‌دهد و ریشخند و نیشخند التفصیل را بیش از جنبه ادبی آن مورد توجه قرار می‌دهد:

موسوی گرمارودی (۱۳۸۰) که التفصیل را از نظر ادبی، اثری ارزشمند می‌داند بر این باور است که «تاریخ مصرفی بودن موضوعات آن موجب کم توجهی اهل ادب بدان شده است» (موسوی گرمارودی، ۱۳۸۰: ۱۶۷).

بابا چاهی (۱۳۸۰) در «بانگ دلاویز» با توجه به کنایات هنری، طنز التفصیل را با طراوت تر از طنز کاروان می‌داند.

دستغیب (۱۳۶۷) در «فریدون توگلی و آثارش» بیشتر به ابعاد اجتماعی، سیاسی التفصیل نظر دارد و زبان طنز آن را «مثل شلاقی می‌داند که بر پیکر جریان استعمار و قدرت حاکمه فرود آمده است» (دستغیب، ۱۳۶۷: ۷۸۷). با وجود این، درباره زبان آن توضیحی بیشتر از این نمی‌دهد. پرهام و تبریزی (۱۳۷۰) در ویژه‌نامه توگلی به تأثیر اجتماعی و سیاسی طنزهای التفصیل نظر دارند.

فلاح قهرودی و صابری تبریزی (۱۳۸۹) در مقاله «نقیضه و پارودی»، التفصیل را یک نوع نقیضه می‌دانند.

باوندیان (۱۳۸۸) نویسنده مقاله «بررسی ماهیت و شیوه‌های طنز در فرهنگ مکتوب ایران» التفصیل را یک نوع سجایانویسی معرفی کرده که به تقلید از طنزهای سعدی نوشته شده است. گارگری (۱۳۸۸) در مقاله «التفصیل نقیضه گلستان» اصول نقیضه‌سازی التفصیل را با توجه به گلستان سعدی بررسی کرده است. مهم‌ترین نکته این مقاله توجه به سجع‌های التفصیل و گلستان است.

بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که اغلب آثاری که درباره التفصیل نوشته شده به محتوا و نقیضه‌پردازی آن پرداخته‌اند و زبان به عنوان مهم‌ترین عنصر زیبایی‌آفرین و ادبیت، مورد غفلت واقع شده است. از آنجایی که این اثر تحت تأثیر گلستان سعدی بوده، نویسنده این مقاله تلاش کرده تا با توجه به زیبایی‌های زبان طنز گلستان، مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی زبان التفصیل را استخراج کند تا به قول شفیعی کدکنی، راز سرآمد بودن آن را شناسایی کند.

۳. روش

در این مقاله زیبایی‌های کتاب التفصیل در دو حوزه زیبایی‌های درونه و برونه زبان به روش توصیفی-تحلیلی مورد مطالعه تطبیقی با گلستان قرار گرفته است. برای هر کدام از مؤلفه‌های به دست آمده از روش استقرایی ناقص استفاده شده و از دو کتاب گلستان و التفصیل شاهد مثال آورده شده است.

۴. یافته‌ها

۴-۱. زیبایی‌شناسی درونه و برونه زبان در گلستان سعدی و التفصیل توللی

با ظهور اندیشمندانی مانند عبدالقاهر جرجانی، چینش هنری واژگان، ترکیب کلمات و علم‌النحو مورد توجه بیشتری قرار گرفت. این نگرش باعث شد تا در حوزه زبان فارسی آثاری خلق شود که زیبایی آن‌ها اغلب بر درونه زبان استوار بود. این نگرش تا قرن پنجم ادامه داشت. با آغاز قرن ششم نگاه‌ها از درونه زبان به برونه زبان افتاد. اندیشمندان و نویسندگان چه در نقد و چه در خلق به تزئین ظاهری زبان گرایش یافتند. در این میان، سعدی با کتاب گلستان در نقطه اوج و اعتدال این دو نوع زیبایی‌شناسی قرار دارد. سعدی با توجه به عمق زیبایی‌های زبان قرآن کریم و زیبایی‌شناسی زبان نثر مرسل از طریق ترکیب و چینش هنری کلمات، زیبایی‌های درونه زبان گلستان را رقم زد و از طریق توجه به زیبایی‌های نثر فنی زبان فارسی و عربی به زیبایی‌شناسی برونه زبان دست یافت و با آمیزش دل‌انگیز این دو نوع زیبایی توانست کتاب بی‌نظیری چون گلستان را خلق کند. از این رو، نویسندگان زیادی در دوره‌های مختلف به نقیضه‌پردازی از آن دست زده‌اند. در دوره معاصر نیز اندیشمندان زیادی با بهره‌مندی از نقد جدید، زیبایی‌های آثار فارسی را مورد نقد و بررسی قرار دادند و موجب توجه عمیق نویسندگان معاصر به فرم و زبان آثار کلاسیکی چون گلستان و تاریخ بیهقی شدند. یکی از مؤثرترین آن‌ها، حق‌شناس بود. یکی از خدمات ماندگار وی به تحقیقات ادبی، مطرح کردن دو اصطلاح مهم «زیبایی‌های برونه و درونه زبان» در مقاله فاخر «آزادی و رهایی در زبان و ادبیات» است. حق‌شناس تحت تأثیر زبان‌شناسان ادیب مکتب فرمالیسم، زیبایی‌شناسی آثار فارسی را به دو گروه عمده تقسیم کرد. گروه اول زیبایی‌های برونه زبان است و گروه دیگر شامل زیبایی‌شناسی در درونه زبان می‌شود.

۴-۱-۱. درونه زبان

حق‌شناس درونه زبان را چنین تعریف کرده است: «درونه زبان متشکل از کلیه ساخت‌های معنایی و ارجاعی زبان همراه با همه ویژگی‌های متنی، موقعیتی، تاریخی و فرهنگی است که دامنه آن‌ها به برونه زبان و جنبه‌های صوری آن کشیده نمی‌شود» (حق‌شناس، ۱۳۸۳: ۶۳). از مهم‌ترین مصداق‌ها و مؤلفه‌هایی که درونه زبان را زینت می‌بخشد و بُعد هنری آن را تقویت می‌کند، جای‌گردانی نحوی کلمات در ساختار جمله است که موجب فراهم شدن ایجاز، توازن‌های

نحوی، دلالت‌های ثانویه در ساختار متن می‌شود. آیا زیبایی‌های زبانی التفصیل بر دوش این بُعد زبان است؟ از آنجایی که نمونه‌های اعلای این نوع زیبایی‌ها در گلستان سعدی فراوان است، این پژوهش تلاش خواهد کرد تا به کمک زیبایی‌شناسی درونۀ زبان گلستان به این پرسش پاسخ دهد و کیفیت زیبایی‌های درونۀ زبان التفصیل را مشخص کند.

۲-۱-۴. برونۀ زبان

توجه به برونۀ زبان زمانی رونق گرفت که نگرش زیبایی‌شناختی ایرانیان تغییر یافت. در دورۀ نثر فنی، نگارش‌ها خصلت ابزاری یافت و فرم به خدمت درون‌مایۀ ایدئولوژیکی زمانۀ خویش در آمد و ادبیات فارسی از دموکراسی زبان و رهایی به زینت‌های برونۀ زبان رسید و نثر تزئینی شد. نوشته‌ها طبقاتی شدند و ادبیات به طور مستقیم در سیطرۀ کسانی قرار گرفت که در دایرۀ قدرت قرار داشتند. بدین ترتیب ادبیات از وادی آزادی و رهایی به اسارت در آمد و نگاه زیبایی‌شناسانه نیز طبقاتی و منفعت‌طلبانه شد و زیبایی از درونۀ زبان به برونۀ زبان افتاد. اگر برونۀ زبان را ساخت‌های آوایی و صرفی همراه با تمامی گوناگونی تاریخی و گویشی که دامنه آن‌ها به صورت‌های زبانی محدود شود، تلقی کنیم، بخشی از زیبایی نثر التفصیل مبتنی بر برونۀ زبان خواهد بود. سهم این نوع زیبایی‌شناسی در انتقال مفاهیم سیاسی- انتقادی چقدر است؟ در ادامه تلاش می‌شود تا نقش زیبایی‌های برونۀ زبان التفصیل با بهره‌مندی از زیبایی‌شناسی برونۀ زبان گلستان مشخص شود.

۲-۴. زیبایی‌شناسی التفصیل در درونۀ زبان با تأکید بر زیبایی‌های گلستان

مؤلفه‌های فراوانی هستند که زیبایی‌های درونۀ زبان را در متون طنز شکل می‌دهند. یکی از آن‌ها بلاغت نحوی است. «بلاغت در مفهوم وسیع خود، ارتباط زبان با جهان و زندگی است» (پور نامداریان، ۱۳۸۸: ۱۳). در نثرهای ادبی، بلاغت نحوی با انتخاب شگفت‌انگیز جایگاه کلمات شکل می‌گیرد و از قواعد معنایی رایج خارج می‌شود تا ظرفیت بالایی برای ابلاغ بلاغی پیام ایجاد کند. بدین طریق در این آثار ارتباط زیبایی‌شناختی زبان و زندگی آغاز می‌شود. زبان در نظر جرجانی مجموعه‌ای از روابط است، نه مجموعه‌ای از کلمات. «وقتی ما در امر فصاحت و بلاغت صحبت می‌کنیم، کاری به معانی مفرد نداریم، بلکه منظور نظر ما احکامی است که به جهت ترکیب کلمات پدید می‌آید» (جرجانی، ۱۳۶۸: ۱۱۵)؛ بنابراین، بخش عمده‌ای از ادبیت، آشنایی‌زدایی، برجسته‌سازی و زیبایی‌ آثاری مثل گلستان سعدی، محصول ترکیب هنری واژگان

است که از طریق علم معانی محقق شده است. آیا در کتاب التفصیل هم این ویژگی‌ها وجود دارد؟ برای رسیدن به پاسخ، زیبایی‌های درونۀ زبان گلستان را با درونۀ زبان التفصیل مقایسه می‌کنیم. یکی از مؤلفه‌های مهمی که درونۀ زبان گلستان را زیبا کرده، ایجاز است. در ادامه مؤلفۀ ایجاز را در دو اثر مذکور بررسی می‌کنیم تا زیبایی التفصیل در این حوزه مشخص شود.

۱-۲-۴. ایجاز

«ایجاز به طور کلی بیان معانی بسیار در کلام اندک است» (شیرازی، ۱۳۷۷: ۷۴). عواملی که منجر به تولید جمله‌های کوتاه می‌شوند، فراوانند. یکی از دلایل زیبایی‌شناسی جمله‌های کوتاه در گلستان گرایش به ایجاز قصر است. نویسنده بی‌آنکه عنصری از جمله را حذف کند، آن را چنان فشرده می‌کند که به جمله‌های قصار می‌ماند. برای رسیدن به این نوع جمله‌ها آرایش کلام بسیار اهمیت دارد. نویسنده بی‌آنکه کلمه‌ای بر جمله بیفزاید، برخی از مفاهیم ثانویه را بر دوش ساختار جمله می‌گذارد. گلستان دارای چنین اعجاز و ایجازی است. آیا التفصیل هم دارای چنین خصلتی است؟ برای رسیدن به جواب این پرسش، ایجاز را در دو حکایت مشابه از دو کتاب گلستان و التفصیل مورد بررسی قرار داده‌ایم. برای اندازه‌گیری طول جمله‌ها، ابتدا تعداد کلمات هر حکایت شمارش شده، سپس تعداد کلمات بر تعداد افعال تقسیم شده تا میزان طول جمله‌ها به دست آید.

حکایت اول از گلستان:

«منجمی به خانه درآمد. مردی بیگانه دید با زن او به هم نشسته. دشنام داد و سقط گفت و در هم افتادند و فتنه و آشوب برخاست. صاحب‌دلی بر آن واقف شده، گفت:

تو بر اوج فلک چه دانی چیست که ندانی که در سرای تو کیست؟
(سعدی، ۱۳۸۱: ۱۳۱)

حکایت اول از التفصیل:

«منجمی در کواکب می‌نگریست. معلمی در سرداب زیج با همسر وی در آمیخت. چندان که هر سه فراغت یافتند. معلم منجم را گفت: تو را که تفحص مریخ می‌کردی، در جوار چه گذشت؟ گفت: زحل و مشتری قران شدند» (توگلی، ۱۳۳۱: ۲۷۷).

حکایت دوم از گلستان:

«یاد دارم که شبی در کاروانی همه شب رفته بودم و سحر در کنار بیشه‌ای خفته. شوریده‌ای نعره برآورد و راه بیابان گرفت و یک نفس آرام نیافت. چون روز شد، گفتم: این چه حالت بود؟ گفت: بلبان را شنیدم که به نالش درآمده بودند از درخت و کبکان در کوه و غوکان در آب و بهایم در بیشه؛ اندیشه کردم که مروّت نباشد همه در تسبیح و من به غفلت خفته...» (سعدی، ۱۳۸۱: ۹۷).

هرچند حکایتی که در زیر می‌آید، نقیضه کاملی از گلستان سعدی نیست، اما شباهت‌های ساختار زبان و کوتاهی جمله‌های آن را می‌توان با حکایت بالا مقایسه کرد و تأثیر ایجاز زبان سعدی را بر زبان طنز تولگی احساس کرد.

حکایت دوم از التفصیل:

«در آن زمان که از جهت تشرف به حضور خلیفه زمان، المجدوم بالله، به بغداد شدم، خلیفه را خوره‌ای مداهش طاری پیکر بود. چندان که به محضر وی شتافتم و از طریق اضطراب گونه‌اش بیوسیدم. سوزشی عجیب بر نوک بینی افتاد، بدان پایه که اشکم چونان سیل خروشان بر پای ریخت و توانم از کف برفت. خلیفه را دل به رقت آمد و از جهت تشفی خاطر به بوسه‌ای دیگرم بناوخت. چندان که تماس لبانش احساس نمودم و صفیر بوسه‌اش بشنیدم، کاسه سرم همچون دیگ جوشان بجوشید و فریادم بر آسمان شد. خلیفه آهنگ بوسه ثالث کرد که مرا تاب نماند و گفتم: یا امیرالمومنین مرا به خیر تو امیدی نیست، شرّ مرسان...» (تولگی، ۱۳۳۱: ۳۶).

جدول ۱.

میزان طول جمله در هر کتاب

نام کتاب	حکایت اول گلستان	حکایت اول التفصیل	حکایت دوم گلستان	حکایت دوم التفصیل
تعداد کلمات	۳۴ کلمه	۳۸ کلمه	۶۶ کلمه	۱۱۳ کلمه
تعداد افعال	۱۳ فعل	۸ فعل	۱۹ فعل	۱۸ فعل
متوسط کلمات هر جمله	۳/۴ کلمه در هر جمله	۴/۸ کلمه در هر جمله	۳/۲ کلمه در هر جمله	۶/۲ کلمه در هر جمله

بررسی حکایت‌های این دو کتاب، بیانگر کوتاهی جمله‌های *گلستان سعدی* نسبت به جمله‌های *التفصیل* توکلی است. با توجه به آمار به دست آمده، می‌توان گفت که نثر سعدی بسیار موجز است و توکلی کمتر توانسته از این ویژگی *گلستان سعدی* نقیضه‌پردازی کند. از این رو، شتاب نثرش نسبت به نثر *گلستان* بسیار کمتر است و تحرک زبانش کندتر. نمونه زیر بیانگر تفاوت ایجاز در دو کتاب است. به عنوان مثال توکلی فعل *برسیدم* را با «چندان که پای به درون نهادم» عوض کرده و جمله طولانی‌تر شده است.

نمونه‌ای از *گلستان*:

«چون برسیدم، بوی گلم چنان مستم کرد که دامنم از دست برفت» (سعدی، ۱۳۸۱: ۵۰).

نمونه مشابه از *التفصیل*:

«چندان که پای به درون نهادم، بوی کبابم چنان مست کرد که نیزه‌ام از دست بیفتاد» (توکلی، ۱۳۳۱: ۹۱).

مؤلفه دیگری که در کوتاهی جمله‌ها تأثیرگذار است، ایجاز حذف است. در کتاب *گلستان* ایجاز حذف زمانی ایجاد می‌شود که از ساختار جمله، اجزایی به قرینه و یا بدون قرینه حذف شود. حذف عناصر جمله در *گلستان* اغلب به قرینه لفظی و معنوی صورت می‌گیرد. در این نوع جمله‌ها حذف موجب می‌شود تا نثر از طریق قاعده‌گاهی برجسته شود. این ویژگی در حقیقت یک نوع هنجارگریزی نحوی هم به حساب می‌آید. در *التفصیل* اغلب حذف‌ها به قرینه لفظی صورت می‌گیرد، اما در *گلستان* بیشتر از حذف به قرینه معنوی بهره برده شده است. «این همان شیوه‌ای است که در نثر پهلوی نیز دیده می‌شود به حدی که اگر یک کلمه از عبارت حذف شود، موجب فساد جمله و اخلال مطلب خواهد بود» (بهار، ۱۳۸۱، جلد ۲: ۷۱).

نکته دیگری که ایجاز را در این *التفصیل* کم‌رنگ کرده، استفاده از تشبیه است. در کلام سعدی اغلب تشبیهات از نوع اضافه تشبیهی است، اما در نثر *التفصیل* از تشبیهات مفصل بیشتر استفاده شده است. در حکایت کوتاه بالا دو مورد از این تشبیهات دیده می‌شود که بر طول جمله‌ها افزوده و نثر توکلی را طولانی‌تر کرده است.

مورد دیگری که نشان می‌دهد، تولگی در نقیضه‌پردازی به زیبایی‌های درونۀ زبان سعدی توجه چندانی نداشته، استفادۀ دگرگونه از حرف «واو» است. سعدی اغلب از حرف واو به شکل حرف ربط بهره برده و از این طریق به نثرش شتاب بخشیده و موسیقی زبان را تقویت کرده، اما تولگی از این حرف، اغلب به صورت حرف عطف استفاده کرده و همین نکته موجب طولانی شدن جمله‌های التفصیل شده است. نمونه‌های زیر بیانگر این نکته بلاغی است:

«جدام را قدرت اکل بدن پایه است که به سالی چند تسمه از گردۀ بیمار برکشد و گوشت و پوست و عروق و شرائین و عضلات و اعصاب وی به تمامی بخورد...» (تولگی، ۱۳۳۱: ۳۶).

حال به نمونه کاربرد حرف واو در گلستان دقت کنید تا یکی دیگر از عوامل زیبایی درونۀ زبان سعدی روشن شود:

«فلان انبازم به ترکستان است و فلان بضاعت به هندوستان و این قبالة فلان زمین است و فلان مال را فلان کس ضمین..... گوگرد پارسی خواهم بردن به چین که شنیدم عظیم قیمتی دارد و از آنجا کاسۀ چینی به روم آورم و دیبای رومی به هند و فولاد هندی به حلب و آلگینه حلبی به یمن و برد یمانی به پارس و از پس ترک تجارت کنم و به دکانی بنشینم» (سعدی، ۱۳۸۱: ۱۱۷).

این نکات بیانگر آن است که هر چند تولگی در نقیضه‌پردازی به گلستان نظر داشته، اما از زیبایی‌های درونۀ زبان آن نتوانسته آن طور که باید و شاید بهره ببرد. از این رو، کلام تولگی با گذشت زمان رنگ کهنگی به خود گرفته و کلام سعدی همچنان زنده و پویاست. شاید یکی از دلایل سهل ممتنع بودن کلام سعدی در همین نکته بلاغی است که ذکر آن رفت.

۲-۲-۴. توازن‌های نحوی

«هر آنچه بر اثر تکرارهای انتظام یافته، برونه و درونۀ زبان را تشخیص بخشد، توازن است. اگر در برونۀ زبان اتفاق افتد، توازن از نوع آوایی و واژگانی است و اگر در درونۀ زبان رخ دهد و واژه‌های متفاوت را در ساخت‌های مشابه و مکرر برجسته کند، توازن نحوی است. در ادبیات اصیل ساخت‌های نحوی است که متوازن می‌شوند و درونۀ زبان را جلا می‌بخشند. هرگاه توازن

نحوی در نقطه تلاقی علم بیان، بدیع و معانی اتفاق افتد، زیبایی به اوج خود می‌رسد» (وثاقتی جلال، ۱۴۰۰: ۳۲۳).

بهترین نمونه‌های نثر فارسی که از توازن نحوی برخوردار است، متعلق به نثر گلستان است. سعدی در روایت حکایت‌ها از چنین شگرد زبانی بسیار استفاده کرده است. در این حکایت‌ها حضور همزمان عناصر بدیع، بیان و معانی منجر به بلاغتی چند لایه در درونه زبان شده که خواننده از مکاشفه زیبایی‌های آن به شهود و التذاذ نایل می‌گردد. «مکاشفه و شهود، عین درک زیبایی و هنر است» (کروچه، ۱۳۹۳: ۶). آیا تولگی در نقیضه‌پردازی از گلستان به این نوع زیبایی‌های درونه زبان توجه داشته است؟ رجوع به نمونه‌هایی از دو اثر، آن را روشن خواهد کرد.

نمونه اول از گلستان:

«آنکه زاهد است، نمی‌ستاند و آنکه می‌ستاند، زاهد نیست.... اگر نان از بهر جمعیت خاطر می‌ستاند، حلال است و اگر جمع از بهر نان می‌نشیند، حرام» (سعدی، ۱۳۸۱: ۱۰۲).

«اندکی در وظیفه او زیادت کرد و بسیاری از ارادت کم.... عنان طاقت درویش از دست رفته و درهای آسمان بر زمین بسته و فریاد اهل زمین به آسمان پیوسته» (همان: ۱۱۳).

نمونه دوم از التفصیل:

«از آنجا که تعلل در علاج، نفس جنایت است و موروث ندامت، فی الفور راه صحیه بغداد پیش گرفتم... چه‌ها که دیدم و چه‌ها که کشیدم... دستگاهی دیدم درهم‌تر از جبین لثیمان و آشفته‌تر از بخت سیه‌بختان.... چندان که رئیس در خوره جبین من نگریست، فریادی عظیم برکشید و خویشتن از روزن به شارع درانداخت...» (تولگی، ۱۳۳۱: ۳۷ و ۳۸).

«هلاهل از دیدن این حال، تعقیب من بگذاشت و به مغز کردن هل پرداخت» (همان: ۴۲).

«هم از این‌روست که بر سر آن دشمنی کنند و لشکر کشند و خون‌ها ریزند و فتنه‌ها انگیزند و وفور این نعمت در خاک عجم بدان پایه است که به هر جا ثقیه‌ای زنند، بتراد و گند کند و بوکشان دیگر بلاد را به مشام رسد و هوس ایشان برانگیزد و به خود کشد...» (همان: ۱۵).

در نمونه فوق از سعدی، یک ساختار نحوی عیناً یا بسیار مشابه تکرار شده و موجب فراهم شدن یک نوع توازن در ساختار کلی متن شده است. «بر اساس گفتهٔ یاکوبسن^۱ در هر الگوی متوازن باید ضربی از تشابه و ضربی از تباین وجود داشته باشد تا ارزش ادبی پیدا کند» (صفوی، ۱۳۹۰: ۱۶۷). علاوه بر آن، استفاده از آرایه‌های کنایه، تکرار، جناس، طرد و عکس، صنعت متتابع و... در کنار بهره‌مندی از توازن نحوی باعث شده تا برونه و درونهٔ زبان به صورت هم‌زمان زیبا شود. هر چند نویسندهٔ التفصیل در نقیضه‌پردازی توانسته بخشی از ظرافت‌های توازن نحوی کلام سعدی را در زبان خود منعکس کند، اما اغلب درک درستی از این نوع زیبایی‌های درونهٔ زبان سعدی نداشته و توازن‌های دل‌انگیز سعدی را به سجع تبدیل کرده است. از این رو، زیبایی‌های زبانی التفصیل به برونهٔ زبان گرایش یافته است؛ این نکتهٔ بلاغی تقلیدناپذیری کلام سعدی را نشان می‌دهد.

۳-۲-۴. حروف بلاغی و موسیقی زبان

از مؤلفه‌های دیگری که درونهٔ زبان سعدی را زیبا کرده، استفادهٔ بلاغی از حروف در ساختار جمله است که موجب ایجاد موسیقی زبان، لحن خاص و... شده و درونهٔ زبان را جلا داده است. «گروهی این تنوع قوالب را باعث به وجود آمدن موسیقی خاصی در حکایات التفصیل می‌دانند» (پرهام، ۱۳۷۰: ۲۳۶).

نمونه کاربرد حرف «را» در گلستان:

«فرآش باد صبا را گفته تا فرش زمرّدین بگسترد و دایهٔ ابر بهاری را فرموده تا بنات نبات در مهد زمین پیرورد. درختان را به خلعت نوروزی قبای سبز ورق در برگرفته و اطفال شاخ را به قدوم موسم کلاه بر سر نهاده...» (سعدی، ۱۳۸۱: ۲۰).

نمونه کاربرد حرف «را» در التفصیل:

«... و اختلاس بر وزن اسکناس، اندر لغت سرقت را گویند و اخص آن سرقت دیوانیان است از خزانه، و در تسمیه این کلمه عقاید متفاوت است. زمره‌ای کتابت آن با «صاد» کرده و ریشه آن را «خلوص» دانسته‌اند و حجت ایشان این که مامور مختلس را ارادت و

اخلاص چنان است که کیسه خویش از خزانه دیوان فرق نهد و جدایی در میانه نبیند. چنان‌که شاعر فرماید: گروهی دیگر اختلاس را از «اخلال حواس» گرفته و به همین علت مختلسین را از سیاست و مجازات معاف دانسته‌اند» (توگلی، ۱۳۳۱: ۲۵۷).

هر چند ذات هنری توگلی توانسته بخشی از زیبایی‌های درونۀ زبان گلستان سعدی را در نثر التفصیل متجلی کند، اما آمارها بیانگر آن است که وی درک درستی از این نوع زیبایی‌ها نداشته است. به عنوان مثال، در متن نمونۀ گلستان، حرف «را» به صورت متوازن دو مرتبه به صورت پی در پی در نقش حرف اضافه و دو مرتبه پی در پی در نقش مفعولی به کار رفته و موجب تقویت موسیقی نثر شده است. این توازن و استفاده موسیقایی از حروف در اغلب حکایت‌های گلستان به چشم می‌خورد، اما در نمونه‌ای که از التفصیل ذکر شده، این کاربرد از نظم و توازن چندانی برخوردار نیست. همه این نکات بلاغی نشان می‌دهد که توگلی از زیبایی‌های درونۀ زبان گلستان چندان اطلاعی نداشته است. پس اگر توگلی در انعکاس زیبایی‌های درونۀ زبان چندان موفق نبوده، دلیل زیبایی‌های التفصیل چه چیزی می‌تواند باشد؟ در ادامه به بررسی برونۀ زبان التفصیل با تأکید بر گلستان سعدی خواهیم پرداخت تا از این طریق بخش دیگری از زیبایی‌های زبانی این اثر را شناسایی کنیم. شاید موفقیت التفصیل در این بُعد از زبان باشد.

۳-۴. زیبایی‌شناسی التفصیل در برونۀ زبان با تأکید بر زیبایی‌های گلستان

با توجه به تعریف حق‌شناس می‌توان گفت که استفاده از علم بیان، بدیع لفظی، بدیع معنوی و تمام مؤلفه‌های حاضر در نثر که منجر به خلق ادبیت می‌شوند، زیبایی‌های برونۀ زبان هستند و استفاده از جای‌گردانی نحوی، چینش هنرمندانه کلمات و عناصر حاضر غایب که در ظاهر کلام حضور ندارند، اما نقش زیبایی‌شناسانه عمیقی در متن ادبی ایفا می‌کنند، زیبایی‌های درونۀ زبان هستند. بنابراین توضیح، برای سنجش زیبایی‌های برونۀ زبان باید بسامد عناصر بدیعی و بیان را اندازه گرفت. نویسندگان این مقاله مجموعاً پانزده صنعت ادبی را در متن نمونه از کتاب التفصیل شناسایی کرده‌اند و به کمک آرایه‌های ادبی موجود در متن نمونه‌ای از گلستان، تحولات زیبایی‌شناسی برونۀ زبان را در دو کتاب مذکور بررسی کرده‌اند.

جدول ۲.

مطالعه تطبیقی صناعات ادبی در گلستان و التفصیل
(جامعه آماری ۶۰۰ کلمه از جدال مدعی با سعدی و حکایت هلایل تولگی)

ردیف	نام آرایه ادبی	گلستان		التفصیل	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱	کنایه	۲۲	۳/۶	۱۹	۳/۲
۲	مجاز	۲۱	۳/۵	۱۹	۳/۲
۳	تنسیق الصفات	۵	۰/۸	۳	۰/۵
۴	جمع	۴	۰/۶	۳	۰/۵
۵	اغراق	۳	۰/۵	۸	۱/۳
۶	لف و نشر	۳	۰/۵	۱	۰/۲
۷	تضاد	۱۷	۲/۹	۵	۰/۸
۸	تشخیص	۴	۰/۷	۵	۰/۸
۹	واج‌آرایی	۹	۱/۵	۶	۱
۱۰	جناس و اشتقاق	۱۴	۲/۳	۸	۱/۳
۱۱	تشبیه	۱۴	۲/۳	۱۳	۲/۳
۱۲	استعاره	۴	۰/۷	۴	۰/۷
۱۳	سجع	۳۲	۵/۳	۱۸	۳
۱۴	تکرار	۱۴	۲/۳	۹	۱/۵
۱۵	صفت هنری	۱۳	۲	۴	۰/۷
۱۶	حس‌آمیزی	۱	۰/۲	-	-
۱۷	پاردوکسی	۱	۰/۲	-	-

آنچه اهمیت زیبایی برونه زبان را دو چندان می‌کند، استفاده از علم بدیع، بیان و ورود تدریجی آن به حوزه علم معانی است. به عبارت دیگر، کاربرد صنایع ادبی در متون نثر فاخر با شم‌هنری نویسندگان به وادی علم معانی کشیده می‌شود و زیبایی نثر را عمیق‌تر می‌کند. در زبان گلستان وقتی یک صنعت ادبی به کار برده می‌شود، رسالتش پایان نمی‌یابد، بلکه تحول عظیمی در ساختار جمله و جمال‌شناسی متن ایجاد می‌کند. بدین طریق زیبایی‌ها از حوزه بیان و بدیع به حوزه معانی وارد می‌شوند. شاید به همین دلیل است که بخشی از زیبایی‌های زبان سعدی حاضر است و به چشم می‌آید، اما بخش اعظمی از زیبایی‌های زبانی از طریق تلفیق علوم ادبی به درونه زبان نفوذ می‌کند و به چشم نمی‌آید، اما هست. از این رو، اغلب مقلدینش در برونه زبان باز

می‌مانند و ره به درونه زبانش نمی‌برند. آیا تولگی نیز چنین است؟ در ادامه، بسامد برخی از صنایع ادبی التفصیل را به کمک آمار به دست آمده، بررسی می‌کنیم تا بخش دیگری از زیبایی‌شناسی زبان طنز التفصیل تولگی با تأکید بر زیبایی‌های گلستان سعدی شناسایی شود.

۴-۳-۱. زیبایی‌شناسی کنایه‌های التفصیل با تأکید بر زیبایی کنایات گلستان

در متون طنز یکی از ابزارهای مهم در انتقال مفاهیم انتقادی، کنایه‌ها هستند. کنایه یک عبارت ترکیبی است. آنچه کنایه را در ساختار جمله بلیغ و فصیح می‌کند، معنی کلمات مفرد آن نیست. حتی معنای الفاظ و عبارت کنایی نیز چندان بر زیبایی کنایه‌ها اضافه نمی‌کند بلکه کنایه به جهت ساختار، تألیف، انسجام و ترکیب واژگان است که ارزش بلاغی پیدا می‌کند. در ادامه نوع زیبایی‌های کنایات التفصیل را با توجه به زیبایی‌شناسی کنایات گلستان بررسی می‌کنیم.

نمونه‌ای از گلستان:

«فلان عزم کرده است و نیت جزم که بقیت عمر معتکف نشیند و خاموشی گزیند. تو نیز اگر توانی، سر خویش گیر و راه مجانب پیش. گفتا به عزت عظیم و صحبت قدیم که دم بر نیارم و قدم بر ندارم مگر آنکه سخن گفته شود به عادت مألوف و طریق معروف که آزدردن دوستان جهل است و کفارت یمین سهل. و خلاف راه صواب است و نقض رای اولوالالباب: ذوالفقار علی در نیام و زبان سعدی در کام» (سعدی، ۱۳۸۱: ۵۳).

نمونه‌ای از کنایات التفصیل:

«و دیگر از عراده‌های جهان، عراده ملی باشد که به غلطش اراده ملی خوانند و آن چنان است که ملت بی‌وقوف در آن نشاند و نادانسته‌اش از طریق خیانت به سر منزل استعمار برند و زبانش از کام در کشند و ایادی و رچلینش به رشته استعمار مقید دارند و طبل شکم چونان دوالپا از دسترنج وی بیاکنند...» (تولگی، ۱۳۳۱: ۸).

۴-۳-۱-۱. زیبایی‌شناسی کنایات گلستان

در نمونه اول، سعدی با سجع، جناس، کنایه، مراعات‌النظیر، تلمیح و... برونه زبان را برجسته کرده و از طریق ایجاز، توازن نحوی، موسیقی زبان، جای‌گردانی نحوی و... درونه زبان را نیز زیبا و

هنری کرده است. نکته‌ای که در بهره‌مندی سعدی از کنایه‌ها حائز اهمیت است، تلفیق زیبایی‌های برونه و درونه زبان در ساختار کنایات گلستان است.

سعدی در متن بالا از چند کنایه استفاده کرده است؛ به عنوان مثال؛ زبان در کام یک کنایه است که علاوه بر ایجاد مراعات‌النظیر، سجع، تلمیح و... از طریق آن توازن نحوی دلنشینی نیز ایجاد کرده است. جمله‌های «ذوالفقار علی در نیام و زبان سعدی در کام» از دو ساختار نحوی مشابه زیر تشکیل شده است:

ساختار جمله اول

ذوالفقار علی	در	نیام	باشد
مسنده‌آیه +	حرف اضافه	مسنده	فعل محذوف
حرف تباین‌ساز- واو ربط			

ساختار جمله دوم

زبان سعدی	در	کام	باشد
مسنده‌آیه	حرف اضافه	مسنده	فعل محذوف

همان طوری که ملاحظه می‌شود، تکرار نقش‌های مشابه و حضور حرف تباین‌ساز «واو» موجب این توازن نحوی زیبا شده و کلام سعدی را هم در برونه زبان و هم در درونه زبان زیبا کرده است. سعدی از این ساختارهای متوازن در نثر گلستان بسیار دارد.

۲-۱-۳-۴. زیبایی‌شناسی کنایات التفصیل با تأکید بر گلستان سعدی

یکی از زیبایی‌های مورد توجه منتقدان التفصیل، کنایات آن است. «اشارات و کنایات التفصیل بیشتر و در پرده و رندانه بیان شده است» (بابا چاهی، ۱۳۶۴: ۳۳). حال به سراغ تحلیل کنایات نمونه ذکر شده می‌رویم تا شباهت‌ها و تفاوت‌های التفصیل و گلستان را در نحوه استفاده از کنایات شناسایی کنیم. یکی از کنایه‌های متن فوق، زبان در کام کشیدن است. این عبارت کنایی علاوه بر انتقال مفهوم مجازی سکوت مردم در مقابل استعمارگران و حاکمان وقت و انتقاد از آن، زیبایی‌های زبانی دیگری نیز دارد که یکی از آن‌ها هم‌نشینی زبان و کام با سر، یادی، رجلین، شکم، پا و دست است که در کنار کنایه موجب مراعات‌النظیر شده و بر زیبایی کلام افزوده است.

«زیبایی دیگر این کنایه در ساختار زبان، سخن مسجعی است که کنایه زبان در کام کشند» با «برند و نشاند و خوانند و دارند و بیان کنند» ایجاد کرده است. این زیبایی‌شناسی‌ها در برونه زبان التفصیل بسیار خوش نشسته و موجب زیبایی نثر شده است، اما به ساختارهای متوازن نحوی که زیبایی را به درونه زبان منتقل کند، توجه نشده است. این در حالی است که ا سعدی در نثر گلستان علاوه بر این زیبایی‌های برونه زبان از طریق کنایات و سایر عناصر ادبی به زیبایی‌های درونه زبان از طریق ایجاز، حذف و توازن‌های نحوی نیز توجه دارد.

۲-۳-۴. جمال‌شناسی تشبیه در برونه زبان التفصیل با تأکید بر زیبایی‌های تشبیه در گلستان سعدی

تفکر حاکم بر زبان طنز، تفکری مبتنی بر واقعیت‌های تلخ اجتماعی و سیاسی زمانه نویسنده است تا با مخاطبان خود ارتباط بهتری برقرار کند. هنرمند فرزند زمانه خویش است. وی در این حالت چگونه باید از تشبیه به عنوان یکی از امکانات ادبی بهره برد تا مفاهیم سیاسی - انتقادی را به مخاطبان خود منتقل کند؟ تصویرهای برخاسته از تشبیه حاصل کشف رابطه میان دو یا چند امر است که به ظاهر ارتباطی با هم ندارند. این ارتباط تنها در خیال نویسنده رخ می‌دهد تا واقعیت سومی خلق کند که نه اولی و نه دومی است، بلکه واقعی است که از حوادث تلخ اجتماعی - سیاسی لبریز است. ابتدا چند تشبیه از گلستان نقل می‌شود، سپس به سراغ تشبیهات التفصیل می‌رویم تا تفاوت‌ها و شباهت‌های آن‌ها را بهتر شناسایی کنیم.

نمونه‌های از گلستان سعدی:

«باران رحمت بی حسابش همه را رسیده و خوان نعمت بی دریغش همه جا کشیده. پرده ناموس بندگان به گناه فاحش ندرد... فراش باد صبا... فرش زمردین... دایه ابر بهاری... بنات نبات... مهد زمین... قبا سبز ورق... اطفال شاخ... کلاه شکوفه...»
(سعدی، ۱۳۸۱: ۲۰)

نمونه‌هایی از التفصیل:

«اشکم چونان سیل خروشان بر پای ریخت... کاسهٔ سرم همچون دیگ جوشان بجوشید»
(توگلی، ۱۳۳۱: ۳۶)

۱-۲-۳-۴. زیبایی‌شناسی تشبیه در گلستان

تشبیهات گلستان دو تفاوت عمده با تشبیهات التفصیل دارد؛ نکتهٔ اول آن است که تشبیهات سعدی به دلیل ایجاز قصر و حذفی که گلستان دارد، اغلب از نوع اضافهٔ تشبیهی است. نکتهٔ دوم آن است که سعدی در نثر خواهد به گونه‌ای از تشبیهات بهره برده که علاوه بر زیبایی‌هایی که خود تشبیه ایجاد می‌کند در ساختار جمله نیز به توازن نحوی، ایجاد ایجاز و... کمک کند. این نوع بهره‌مندی از تشبیه موجب شده تا همزمان برونه و درونهٔ زبان گلستان زیبا گردد. حال به سراغ تشبیهات التفصیل برویم و نقش آن‌ها را در زیبایی‌های نثر توگلی بررسی کنیم.

۲-۲-۳-۴. تشبیه در نثر التفصیل

تشبیه در نثر التفصیل چونان طبیعت انسان‌های زمانهٔ خود به طبیعی‌ترین شکل ممکن اتفاق افتاده است. نه آنقدر زیاد است که بر اثر تکرار خاصیتش را از دست بدهد و نه آنقدر کم که نادیده گرفته شود؛ به گونه‌ای است که در متن برجستگی ایجاد می‌کند و سبب آشنایی‌زدایی می‌شود. توگلی به دو صورت از تشبیه استفاده کرده است. بیشتر تشبیهات او مفصل هستند و گاهی نیز از اضافهٔ تشبیهی بهره برده است. نکتهٔ حائز اهمیت در نوع تشبیهات التفصیل است که اغلب حسی هستند. تشبیهات حسی ساده‌ترین صورت خیالی تشبیه است که طبیعت را همان‌گونه که هست به نمایش می‌گذارد. این نکتهٔ بلاغی به انتقال مفاهیم مدنظر نویسنده کمک زیادی می‌کند. با همین تشبیهات است که «توگلی برای هر پدیده‌ای و حادثه‌ای تابلوی رنگی و زنده را پیش روی خوانندگان قرار داده است» (خائفی، ۱۳۶۴: ۸۰۰).

در نثر التفصیل ادات تشبیه نیز کارکرد بلاغی بیش از ادات‌های معمولی دارند. توگلی اغلب با «چون، همچون، چنان و چونان» هجای کشیده تولید کرده و موسیقی نثر را با فضای متن هماهنگ می‌کرد و نوعی اغراق را نیز تداعی می‌کرد. اگر به این نمونه‌ها دقت شود، مطلب روشن‌تر خواهد شد:

«طبل اشکم چونان دوالپا..... به هنگام مشی چونان دل خائف از قفای قصب لرزیدن
گیرد.... اشکم چونان سیل خروشان.... کاسه سرم همچون دیگ جوشان.... بر سان شیر...»
(همان: ۸، ۲۳، ۳۶، ۴۱).

همه این نکات بلاغی در ابلاغ مؤثر مفاهیم سیاسی-اجتماعی کارکرد بسیاری دارد.

۳-۴. استفاده از صنعت جمع در التفصیل با تأکید بر زیبایی‌شناسی گلستان

یکی از ویژگی‌های زبان التفصیل، بسامد بالای صنعت جمع در حکایت‌های آن است. آنچه باعث شده تا صنعت جمع مورد توجه این تحقیق قرار گیرد، تأثیر بسامد آن در برونه زبان این کتاب است. افزایش صنعت جمع موجب افزایش «واو» عطف شده و تأثیر مستقیمی در طولانی شدن جمله‌ها دارد. همین نکته، موجب کم شدن قدرت درونه زبان در کتاب التفصیل شده است. توکلی با آوردن صنعت جمع و کاربرد فراوان واو عطف از زیبایی‌های درونه زبان گلستان فاصله گرفته و بیشتر به تزئین برونه زبان پرداخته است. در نمونه زیر این نکته مشهود است:

نمونه‌ای از نثر التفصیل:

«قرتی را آن خود دو گونه است. نخست قرتیان مذکر که جامه بر تن پوشند و غازه به چهره زنند و جوانب ابروان به مدد مناقش بگیرند و زلفین به تصنع چین و شکن دهند و سببت به تمامی بتراشند و به هنگام مشی اسافیل اعضای رقااص وار بجنبانند و بر زمین و زمان منت فروشد و چون گاه محبت فرا رسد، تمجمج کنان لغاتی از لسان فرنگیان و تازیان در کلام آرند و ایباتی چند بی‌آنکه خود معنی آن بدانند، بر طرف فرو خوانند و با غمزات و عشوات جان مخاطب رنجه دارند. دو دیگر قرتیان مؤنث باشند که اعرابشان قرتیه نامند. ایشان ابروان به تمامی بتراشند و... جذام را قدرت اکل بدان پایه است که به سالی چند تسمه از گردۀ بیمار برکشند و گوشت و پوست و عروق و شرائین و عضلات وی به تمامی بخورد...» (توکلی، ۱۳۳۱: ۴۶ و ۲۳۱).

حال نمونه فوق را با متن زیر مقایسه کنید تا بخش دیگری از تفاوت‌های زیبایی‌شناسی درونه و برونه زبان روشن شود.

نمونه‌ای از نثر گلستان سعدی:

«مَنْتَ خدای را عزّ و جلّ که طاعتش موجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت. هر نفسی که فرو می‌رود، ممدّ حیات است و چون برآید، مفرّج ذات. پس در هر نفسی دو نعمت موجود و بر هر نعمتی شکری واجب.... باران نعمت بی‌حسابش همه را رسیده و خوان نعمت بی‌دریغش همه جا کشیده. پرده ناموس بندگان به گناه فاحش ندرد و وظیفه روزی به خطای منکر نبرد.... فراش باد صبا را گفته تا فرش زمردین بگسترد و دایه ابر بهاری را فرموده تا بنات نبات در مهد زمین بپرورد...» (سعدی، ۱۳۸۱: ۲۰).

اگر گلستان را از آغاز تا انتها بخوانیم، بسامد حرف واو ربط بسیار و بسامد واو عطف بسیار اندک است، اما در زبان توکلی این نکته بلاغی برعکس شده است؛ یعنی واو عطف فراوان و واو ربط کم است. یکی از دلایل بلاغی آن به نوع استفاده از صنعت جمع و تنسیق الصفات برمی‌گردد. این همان نکته ظریفی است که تفاوت‌ها را در زیبایی‌شناسی برونه و درونه زبان رقم می‌زند. با این وجود باید اذعان کرد که زبان التفصیل در نقیضه‌پردازی از زیبایی‌های برونه زبان گلستان زیباست و همین نکته موجب شده تا مفاهیم و مقاصد سیاسی-اجتماعی‌اش به زیبایی در مخاطب نفوذ کند و زبان رسالتش را به زیبایی انجام دهد. مطالعه تطبیقی صنایع ادبی التفصیل و گلستان نیز یافته‌های بالا را تأیید می‌کند.

بحث و نتیجه‌گیری

در این مقاله برای رسیدن به هدف تحقیق، زیبایی‌های زبانی التفصیل با تأکید بر گلستان سعدی در دو گروه جداگانه برونه و درونه زبان مورد بررسی قرار گرفت که نتایج زیر به دست آمد:

الف- درونه زبان

۱ یکی از مؤلفه‌های زیبایی‌های درونه زبان، ایجاز است که در گلستان سعدی در حد اعلا تجلی یافته است. برای سنجش ایجازهای التفصیل با گلستان، دو حکایت آن با مقدار مشابه گلستان مقایسه شد. نتایج نشان‌دهنده آن است که در گلستان هر جمله به طور متوسط از ۳/۴ کلمه تشکیل شده است و جمله‌های التفصیل به طور متوسط ۴/۸ کلمه دارد. بررسی حکایت‌های دیگر این دو کتاب بیانگر کوتاهی جمله‌های سعدی نسبت به جمله‌های توکلی است. ایجازهای گلستان بیشتر به صورت ایجاز قصر است، اما در التفصیل از آن بهره برده نشده است. علاوه بر ایجاز قصر در

گلستان، اغلب حذف‌ها در ساختار جمله به صورت قرینه معنوی است، اما در التفصیل حذف‌ها بیشتر به قرینه لفظی است. نکته دیگری که موجب کوتاهی جمله‌های گلستان شده، نوع بهره‌مندی از حروف به ویژه حرف واو است. در گلستان اغلب از «واو ربط» استفاده شده و به همین دلیل جمله‌های کوتاه هنری بسآمد بالایی دارد، اما در التفصیل بیشتر از حرف واو به عنوان عطف استفاده شده که موجب طولانی شدن جمله‌ها شده است.

نکته بلاغی دیگری که در حوزه درونه زبان به دست آمد، استفاده از توازن نحوی و آمیزش زیبایی‌های درونه و برونه زبان به کمک توازن‌ها در نثر گلستان است، اما این ویژگی در التفصیل بسیار کم است و هر جا هم وجود دارد از شمّ زبانی و هنری نویسنده نشأت گرفته است. به همین دلیل تولگی درک درستی از زیبایی‌های درونه زبان سعدی در گلستان ندارد و در بیشتر مواقع توازن‌های نحوی دل‌انگیز سعدی را به سجع تبدیل کرده است. همین نکته باعث شده از زیبایی‌های درونه زبان التفصیل کم شود. از مؤلفه‌های دیگری که درونه زبان سعدی را زیبا کرده، موسیقی نثر و استفاده بلاغی از حروف در ساختار جمله است. توجه هنری به جایگاه کلمات و چینش هنری واژگان در ساختار جمله از نکات برجسته گلستان است که تولگی در این راه توفیق چندانی ندارد. به طور کلی، مطالعه تطبیقی دو اثر نشان می‌دهد که نویسنده التفصیل در نقیضه‌پردازی کمتر به درونه زبان گلستان توجه کرده است.

ب- برونه زبان

اگر علوم بدیعی و بیان را تقویت‌کننده زیبایی‌های برونه زبان بدانیم در التفصیل پانزده مورد از این نوع عناصر شناسایی شده که برخی از آن‌ها مثل کنایه، صنعت جمع، تکرار و تشبیه، نقش بسزایی در زیبایی‌های برونه زبان دارند. مقایسه آمارهای به دست آمده، نشان می‌دهد که تولگی در خلق زیبایی به لایه برونه زبان سعدی بیشتر نظر داشته است. از این رو، بسامد عناصر بدیعی و بیان التفصیل و گلستان، اغلب به هم نزدیک است، اما نتایج نشان می‌دهد که تولگی از عناصری مانند کنایه فقط در زیبایی برونه زبان بهره برده و سعدی از طریق کنایات همزمان برونه و درونه زبان گلستان را برجسته و هنری کرده است.

تشبیه یکی دیگر از مؤلفه‌هایی است که برونه زبان گلستان و التفصیل را زیبا کرده است. با این وجود، تشبیهات التفصیل بیشتر تشبیهات حسی و مفصل هستند که باعث طولانی شدن جمله‌ها شده است، اما تشبیهات گلستان اغلب به صورت اضافه تشبیهی به کار رفته و موجب کوتاهی جمله‌ها شده است.

یکی دیگر از مواردی که برونۀ زبان التفصیل را برجسته کرده، بهره‌مندی از صنعت جمع است. این مؤلفه موجب افزایش حروف عطف در جمله شده و بر طول جمله‌های التفصیل می‌افزاید؛ در حالی که سعدی به جای استفاده از صنعت جمع و حرف عطف از حرف واو ربط بهره برده تا جمله‌های کوتاه‌تر و نثر موسیقایی‌تری تولید کند.

به طور کلی، التفصیل در نقیضه‌پردازی بیشتر به برونۀ زبان گلستان سعدی توجه کرده و از این حیث، این کتاب، اثری موفق به حساب می‌آید و راز ماندگاری‌اش در همین زیبایی‌های برونۀ زبان است.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ گونه تعارض منافع ندارند.

منابع

- اخوان ثالث، مهدی. (۱۳۷۶). *نقیضه و نقیضه سازان*. تهران: انتشارات زمستان.
- بابا چاهی، علی. (۱۳۸۰). *این بانگ دلاوریز*. تهران: نشر ثالث.
- باوندیان، علیرضا. (۱۳۸۸). بررسی ماهیت و شیوه‌های طنز در فرهنگ مکتوب ایران، مجموعه مقالات پنجمین همایش پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی. تهران: انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی.
- بهار، محمد تقی. (۱۳۸۱). *سبک‌شناسی نثر*. جلد دوم. تهران: انتشارات زوار.
- پرهام، مهدی. (۱۳۷۰). *التفصیل*. آینده، ۱۷ (۴-۱)، ۲۲۷-۲۳۸.
- پور نامداریان، تقی. (۱۳۸۸). *در سایه آفتاب: شعر فارسی و ساخت شکنی در شعر مولوی*. تهران: انتشارات سخن.
- تولگی، فریدون. (۱۳۳۱). *التفصیل*. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- جرجانی، عبدالقاهر. (۱۳۶۸). *دلایل الاعجاز فی القرآن*. ترجمه محمد رادمش. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- حق‌شناس، علی محمد. (۱۳۸۳). آزادی و رهایی در زبان و ادبیات. *فصلنامه مطالعات و تحقیقات ادبی دانشگاه خوارزمی*، ۱ (۳)، ۳۹-۵۸. [DOI: [10.52547/jls.1.3.39](https://doi.org/10.52547/jls.1.3.39)]
- خائفی، پرویز. (۱۳۶۴). یادبودهایی از فریدون تولگی. *مجله آینده*، ۱۱ (۱۱ و ۱۲)، ۷۹۵-۸۰۶.
- دستغیب، عبدالعلی. (۱۳۶۴). فریدون و آثارش. *مجله آینده*، ۱۱ (۱۱ و ۱۲)، ۷۸۶-۷۹۴.
- زرین کوب، عبدالحسینک. (۱۳۸۱). *از چیزهای دیگر*. تهران: انتشارات سخن.

- سجودی، فرزتان. (۱۳۹۲). ساخت‌گرایی و پساساخت‌گرایی و مطالعات ادبی، (مجموعه مقالاتی از سوسور، بارت و...). تهران: انتشارات سوره مهر.
- سعدی، مصلح‌الدین. (۱۳۸۱). گلستان. تصحیح و توضیح: غلامحسین یوسفی. تهران: انتشارات خوارزمی.
- شریعتی، علی. (۱۳۸۲). عبرتی و عبارتی. ماهنامه چشم انداز ایران، (۹)، ۲۹-۳۲.
- شفیعی کدکنی، محمد رضا. (۱۳۹۰). با چراغ و آئینه (در جستجوی ریشه‌های تحول شعر معاصر). چاپ دوم. تهران: انتشارات سخن.
- شیرازی، احمد امین. (۱۳۷۷). آئین بلاغت. تهران: انتشارات فروغ قرآن.
- صفوی، کوروش. (۱۳۹۰). از زبان‌شناسی به ادبیات. چاپ سوم. تهران: انتشارات سوره مهر.
- عمارتی مقدم، داوود. (۱۳۸۷). رده‌بندی صناعات بدیعی در سنت رتوریک و دستوری کلاسیک غرب. فصلنامه نقد ادبی، (۳)، ۸۹-۱۰۸.
- کروچه، بندتو. (۱۳۹۳). کلیات زیبایی‌شناسی. ترجمه فواد روحانی. چاپ دهم. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- موسوی گرما رودی، سید علی. (۱۳۸۰). دگرخند. تهران: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران.
- وثاقتی جلال، محسن. (۱۴۰۰). جمال‌شناسی ضمائر تاریخ سیستان با تأکید بر قطب مجازی یاکوبسن. مجله دستوری و بلاغی، ۱۱(۱۹)، ۳۰۷-۳۳۲. [DOI: [10.22091/JLS.2021.6302.1286](https://doi.org/10.22091/JLS.2021.6302.1286)]
- وحیدیان کامیار، تقی. (۱۳۸۷). بدیع از دیدگاه زیبایی‌شناسی. تهران: انتشارات سمت.

Translated References to English

- Akhavan Sales, M. (1997). *Nagize o Nagize sazan (Contradictions and Contradictory Makers)*. Tehran: Zemstan Publications. [In Persian]
- Baba Chahi, A. (2001). *In Bang e Delaniz (This is Delaware's call)*. Tehran: Sales Publications. [In Persian]
- Bahar, M. T. (2002). *Sabk Shenāsi [The Development of Persian Language]*. (2nd ed.). Tehran: Zavvar Publications. [In Persian]
- Bavandian, A. (2009). Study of the nature and methods of humor in the written culture of Iran, *Fifth Conference on Persian Language and Literature Research*, Tehran: Persian Language and Literature Scientific Association. [In Persian]
- Croce, B. (2014). *Generalities of Aesthetics*. Translated by Fouad Rouhani. The tenth edition. Tehran: Scientific and cultural publications. [In Persian]
- Dastgheib, A. A. (1985). Fereydoun and his works. *Ayande*, 11(11&12), 786-794. [In Persian]
- Emarati Mogaddam, D. (2008). Classification of novel industries in the classical rhetorical and grammatical tradition of the West. *Literary Criticism*, (3), 89-108. [In Persian]
- Haqshenas, A. M. (2004). Freedom and Deliverance in Language and Literature. *Journal of Literary Studies and Research*, Kharazmi University, 1(3): p. 39-58. [[10.52547/jls.1.3.39](https://doi.org/10.52547/jls.1.3.39)] [In Persian]

- Jurjani, A. (1989). *Dala'il al-Ijaz*. Translated by Radmanesh, M. Mashhad: Astan Qods Razavi Publications. [In Persian]
- Khaifi, P. (1985). Memoirs of Fereydoun Tavallali. *Ayande*, 11(11&12), 795-806. [In Persian]
- Mousavi Garma Rudi, S. A. (2001). *Degar khand (Another laugh)*. Tehran: Institute for the Study of Contemporary Iranian History. [In Persian]
- Parham, M. (1991). Al Tafasil (Details). *Ayande*, 17(1-4), 227-238. [In Persian]
- Poor Namdarian, T. (2009). *Dar Saye e Aftab (In the Shadow of the Sun: Persian Poetry and Deconstruction in Rumi's Poetry)*. Tehran: Sokhan Publications. [In Persian]
- Saadi, M. al-Din. (2002). *Golestan*. Correction and explanation: Yousefi, Gh. H. Tehran: Kharazmi Publications. [In Persian]
- Safavi, C. (2011). *From linguistics to literature (Az Zaban-shenāsi Be Adabiyāt)*. Tehran: Sūrey-e Mehr Publications. [In Persian]
- Shafi'i Kadkani, M. R. (2011). *Ba cherag o ayeine (With lights and mirrors. in search of the roots of the evolution of contemporary poetry)*. Second edition. Tehran: Sokhan Publications. [In Persian]
- Shariati, A. (2003). Ebrati 0 Ebarati (An example and phrase. *CHeshmandaze Iran (Iran perspective)*, (9), 29-32. [In Persian]
- Shirazi, A. A. (1984). *Ritual of rhetoric*. Tehran: Forough Quran Publications. [In Persian]
- Sujudi, F. (2013). *Constructivism and poststructuralism and literary studies. (Collection of articles by Saussure, Bart, etc.)*. Tehran: Surah Mehr Publications. [In Persian]
- Tanallali, F. (1952). *Al-tafasil*. Tehran: Amir Kabir Publications. [In Persian]
- Vahidian Kamyar, T. (2008). *Innovative from an aesthetic point of view*. Tehran: Samat Publications. [In Persian]
- Vesaghati Jalal, M. (2021). Aesthetics of Pronoun in Morsal Prose based on the Jakobson's Metonymic Pole of the Language. *Rhetoric and Grammar Studies*, 11(19): p. 307-332. [DOI: [10.22091/JLS.2021.6302.1286](https://doi.org/10.22091/JLS.2021.6302.1286)] [In Persian]
- Zarrinkoob, A. H. (2002). *Az CHizha-e Digar (Of other things)*. Tehran: Sokhan Publications. [In Persian]